

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	444
Land:	Irak
Kilde:	Migrationsverket.
Titel:	Promemoria angående de allmänna förhållandena i Irak – underlag till rättsligt ställningstagande om myndighetsskydd.
Udgivet:	17. september 2009
Optaget på baggrundsmaterialet:	19. oktober 2009

2009-09-17

Promemoria angående de allmänna förhållandena i Irak – underlag till rättsligt ställningstagande om myndighetsskydd

Av Joakim Hugoson, område Rättslig styrning

Innehåll

1. Befolkningssammansättningen
2. Den politiska bakgrunden
3. Politiska och andra aktörer
4. De irakiska säkerhetsstyrkorna
5. Säkerhetsläget
6. Flyktingsituationen
7. Aktuellt politiskt läge
8. Särskilda problemområden

1. Befolkningssammansättningen¹

Drygt tre fjärdedelar av Iraks befolkning om ca. 29,5 miljoner invånare är araber. Den största minoriteten är kurderna, som utgör en knapp femtedel av befolkningen. Araberna är antingen shia- eller sunnimuslimer. Arabiska shiamuslimer motsvarar 60 procent av befolkningen och de arabiska sunnimuslimerna uppgår till 18 procent. De flesta kurder är också sunnimuslimer. Andra minoritetsgrupper är bl.a. turkmener, kristna, palestinska araber, mandeér, yazidier och shebaker.

Irak är indelat i 18 provinser, vilka i sin tur är indelade i distrikt, kommuner och byar. Shiamuslimerna är framför allt bosatta i de södra provinserna och upp till mindre områden norr om Bagdad. I tio av Iraks provinser är shiamuslimerna i majoritet. Huvudstaden har blivit alltmer segregerad efter 2003. Från att ha varit dominerad av sunnimuslimer har den i dag en shiitisk majoritet. Den främsta orsaken till denna förändring är att shiamuslimsk milis har drivit bort sunniaraber från områden som tidigare varit bebodda av både sunni- och shiamuslimer. De flesta sunnimuslimer lever i de centrala och västra delarna av Irak samt i storstäder som Bagdad och Mosul. Kurder bor framför allt i tre provinser i de nordöstra bergstrakterna, som utgör den självstyrande regionen Kurdistan (Arbil, Dahuk och Sulaymaniyya - KRG). Många kurder lever också i angränsande provinser mot söder och väster, där stora folkomflyttningar ägt rum (Kirkuk, Nineva och Diyala). I norr och nordost lever också turkmenerna, ett turkiskt folk. Både kurder och turkmener anser att staden Kirkuk i provinsen Kirkuk (f.d. Tamim) är deras historiska huvudstad.

De kristna som fortfarande finns kvar i Irak återfinns framför allt i Bagdad och i områden på Nineva-slätten. Enligt en uppskattning uppgår i dag den kristna befolkningen i Irak till mellan 600.000 och 800.000 personer.² I Nineva lever också flertalet yezidier och shebaker.

2. Den politiska bakgrunden

Under Saddam Husseins tid vid makten (1979-2003) dominerade sunnimuslimerna det politiska och ekonomiska livet. All makt utgick från Saddam Hussein och hans förtrogna kring staden Tikrit. Regimens maktbas var militären, säkerhetstjänsten och Baathpartiet. Shiamuslimerna och kurderna förtrycktes, liksom vissa andra minoriteter. Irak var ett land utan rättssäkerhet med allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Saddam Hussein lyckades behålla sin maktposition genom terror. Över två miljoner irakier beräknas ha flytt utomlands under Saddam Husseins styre.

¹ Landguiden Irak, Utrikespolitiska institutet, ligger till grund för avsnitt 1-3 samt del av 5. www.landguiden.se

² The Brookings Institution: Minorities, displacement and Iraq's future, December 2008.

I mars 2003 invaderade en av USA ledd koalition Irak. I början av april samma år stod det klart att Saddam Husseins regim inte längre hade kontroll över landet. Efter invasionen styrde en tillfällig amerikansk administration, från den 6 maj ledd av diplomaten Paul Bremer, fram till slutet av juni 2004. Landet styrdes därefter av flera olika interimregeringar innan den första permanenta regeringen tillträdde i maj 2006.

Den amerikanska administrationen ville "av-baathifiera" den irakiska statsapparaten. I detta syfte fattade Paul Bremer i maj 2003 beslutet att upplösa Saddamregimens poliskår och armé. Baathpartiet förbjöds och tusentals av baathpartiets medlemmar avskedades från offentliga tjänster. Beslutet har ansetts vara en bidragande orsak till det väpnade motstånd som sedan tog form mot den irakiska statsmakten och den amerikanska närvaron i landet.

Det väpnade motståndet, sabotageaktioner och den ökande kriminaliteten ledde till att tusentals irakier fängslades åren efter USA:s invasion. Flera rättsövergrepp avslöjades, utförda både av Iraks övergångsregeringar och av USA-koalitionen. Det mest uppmärksammade fallet, som fick många irakier att vända sig mot USA:s närvaro i landet, ägde rum i Abu Ghraib-fängelset utanför Bagdad. I april 2004 publicerades fotografier som tagits i fängelset av förnedrande övergrepp mot fångar.

Tidigt efter invasionen kunde olika politiska läger urskiljas i Irak, i stort uppdelade efter sektaristiska skiljelinjer. I norr talade kurderna om invasionen som befrielsen, i centrala Irak betraktade sunniaraberna den som en ockupation, även efter det formella överlämnandet till en irakisk regering. Bland shiiterna fanns representanter för båda dessa synsätt.

I oktober 2005 antogs en ny författning och i december hölls parlamentsval. Över 300 politiska partier, grupper och enskilda deltog i parlamentsvalet 2005, och de flesta ingick i någon av de 19 allianser eller koalitioner som hade bildats. Det totala valdeltagandet blev högt, 80 procent. I valet vann den shiamuslimska Förenade irakiska alliansen, United Iraqi Alliance (UIA) med den kurdiska alliansen, Koalition för Kurdistan, som tvåa. De två ledande sunniallianserna kom trea. Den regering som tillträdde i maj 2006 var ett resultat av långvariga diskussioner och stor oenighet efter valet i december 2005. Som kompromisskandidat utsågs Nouri al-Maliki från Da`wah-partiet till premiärminister (tillhörande UIA). Han ansågs av sina rivaler som tillräckligt oförarglig och svag, men har med tiden visat både militär och politisk handlingskraft. I provinsvalen den 31 januari 2009 uppnådde en av Maliki stödd koalition, Dawlat al-Qanum ("Rättsstaten"), framgångar i nio av de tio shiamuslimska provinserna, bl. a. i Basra och Bagdad. Utgången i detta val har betecknats som inledningen till ett nytt kapitel i den irakiska politiska processen, där sektarism och religiös tillhörighet minskat i betydelse.

Den nationella lagstiftande makten i Irak består av representanternas råd (underhuset eller parlamentet) och unionens råd (överhuset). Parlamentet

godkänner utnämningar till de högsta juridiska och militära ämbetena. Det kan avsätta presidenten liksom regeringen genom förtroendeomröstning. Presidenten har främst ceremoniella funktioner och väljs av parlamentet på fyra år.

Efter att regeringen tillträtt i maj 2006 visade det sig att de politiska framstegen blev få. De politiska motsättningarna, med avhopp både inom sunni- och shialäget, stundtals närmast förlamade regeringen tills dödläget bröts i januari 2008 då parlamentet antog ”Accountability and Justice Law”, vilken ersatte Paul Bremers dekret om av-baathifiering. En amnesti för många av de misstänkta motståndsmännen, de flesta sunniaraber, godkändes också liksom budgeten. När parlamentet beslutade om amnestin satt omkring 26.000 fångar i irakiska fängelser och cirka 24.000 fångar i USA-militärens fängelser.

Motsättningarna mellan olika grupper har därefter fortsatt att prägla det politiska livet i Irak. Motsättningarna har emellertid delvis ändrat karaktär; från att ha haft en sektarisk prägel till att bli mer individualiserade än gruppriktade. Svåra hinder återstår fortfarande på vägen mot politisk försoning, varav det svåraste kanske är Kirkuks status. Staden, som har en blandad befolkningssammansättning, omfattas inte av det kurdiska självstyret.³

Kurderna är starka förespråkare för federalism och har fått på pränt i den nya konstitutionen, som antogs i en folkomröstning i oktober 2005, godkännande av de tre kurdstyrda provinserna Erbil, Dahuk och Suleymaniya som en region med vittgående självbestämmande (KRG). I samband med den amerikanska invasionen erövrade kurdiska styrkor (peshmerga) en del gränsnära områden och etablerade viss kontroll över bl. a. Kirkuk och Khanaqin i Diyala-provinsen. Man kallade dessa områden ”newly liberated areas”, vilka nu går under beteckningen ”Disputed Internal Borders” (DIB). Stora oljefyndigheter finns i dessa områden. De politiska motsättningarna om vem som ska ha makten över särskilt Kirkuk har på senare tid förvärrats. Utan någon kompromiss kan de leda till strider. Läget är spänt mellan peshmergan och den irakiska armén i dessa områden.

Centralmakten ska upprätthålla Iraks enhet och har ensam ansvar för försvaret och utrikespolitiken, samt internationella avtal om ekonomi och handel. Intäkterna från olja och gas från befintliga anläggningar ska tillfalla den federala budgeten och fördelas rättvist över landet. Ett problem är att de dominerande politiska krafterna inte har någon gemensam nationell vision för landet och att makthavarna saknar vilja eller förmåga att rättvist allokera resurser till olika delar av landet.

³ Rapport från utredningsresa till Bagdad, Migrationsverket, 2009-01-13. Lifos 20062

3. Politiska och andra aktörer

Den shiamuslimska koalitionen som vann parlamentsvalet 2005 - UIA - domineras av två stora partier. Det ena partiet är Da`wah. Ledare för den största grenen inom detta parti är premiärminister Nouri al-Maliki. Det andra stora partiet i UIA är Islamska högsta rådet i Irak (Islamic Supreme Council of Iraq, ISCI, tidigare Supreme Council for Islamic Revolution in Iraq, SCIRI). Under Saddams Husseins tid vid makten levde medlemmar av SCIRI i Iran och byggde därifrån upp en stor milisstyrka, Badr-brigaderna, som i dag kan beskrivas som ISCI:s milis. Denna bildade inför valen 2005 i Irak en egen politisk grupp, Badr-organisationen. ISCI har varit det parti som stått närmast ledningen i Iran. ISCI:s ledare mördades efter återkomsten till Irak 2003 och efterträddes av sin bror, Adul Aziz al-Hakim. Storyatolla Ali Sistani i Najaf är partiets andliga ledare.

En religiös ledare med starkt stöd bland fattiga shiaaraber är Muqtada al-Sadr, som med sina anhängare byggt upp milisstyrkan Mahdi-armén. Muqtada al-Sadr har inte själv engagerat sig aktivt i politiken, men hans anhängare bildade 2005 partiet al-Sadrs block, som fram till hösten 2007 ingick i UIA.

I augusti 2009 meddelade ISCI att partiet bildat en ny koalition inför parlamentsvalet i januari 2010. Da`wah ingår inte i denna koalition, men väl anhängare till Muqtada al-Sadr samt en del oberoende kandidater.⁴

De två ledande kurdiska politiska partierna är Kurdistanens demokratiska parti (KDP) och Kurdistanens patriotiska union (PUK). Det konservativa KDP leds av Massoud Barzani och det mer vänsterinriktade PUK av Jalal Talabani. Den senare är också Iraks president. KDP och PUK har tidigare haft var sin milis som stridit mot varandra. I dag är miliserna samlade i en gemensam regional säkerhetsstyrka som ansvarar för säkerheten i KRG. KDP och PUK samarbetar och har tillsammans majoritet i regionparlamentet.

De sunniarabiska partier som deltog i decembervalet 2005 samlades främst i två allianser, varav den ena är mer sekulär och nationalistisk. Partier som representerar de kristna och andra minoriteter ingår i denna allians.

4. De irakiska säkerhetsstyrkorna⁵

De irakiska säkerhetsstyrkorna (ISF) är en samlingsbeteckning för de militära, paramilitära och polisiära enheter som lyder under Iraks regering. I april 2009 beräknades ISF bestå av sammanlagt 645.000 man.

⁴ U.S. Department of State, Iraq Status Report, August 26 2009.

⁵ Följande information ligger till grund för detta avsnitt:

U.S. Department of Defense: Measuring Stability and Security in Iraq, June 2009, Report to Congress. www.defenselink.mil/home/features/Iraq_Reports/

Rapport från utredningsresa till Bagdad, Migrationsverket, 2009-01-13. Lifos 20062

Den gamla irakiska armén upplöstes efter Saddam Husseins fall och ISF har därefter byggts upp från grunden under ledning av de USA-ledda koalitionsstyrkorna (Multi-National Security Transition Command – Iraq). ISF har i dag ansvaret för att upprätthålla lag, ordning och säkerhet i hela Irak med undantag för KRG. Fram till december 2011 kommer ISF att få understöd av de amerikanska styrkor och annan personal som är kvar i landet. Tyngdpunkten i det amerikanska stödet ska vara utbildnings- och understödsinsatser.

Den irakiska armén, marinen och flygvapnet lyder under det irakiska försvarsministeriet. Polisen arbetar under det irakiska inrikesdepartementet. Både armén och polisen är närvarande i städerna. På många platser har armén och polisen utvecklat ett nära samarbete. Gemensamma operationscentraler gör det möjligt att tillsammans koordinera insatser och dela på underrättelseinformation, vilket har medfört fler gripanden av misstänkta militanta extremister och förstöring av illegala vapendepåer samt framgångsrikt säkerhetsarbete i samband med provinsvalen i januari 2009. Armén är främst inriktad på att bekämpa militanta extremistgrupper (counter-insurgency) och skapa säkerhet och trygghet för människor genom en lokal närvaro. Armén är också den delen av ISF som åtnjuter högst förtroende hos den irakiska allmänheten.

De operationer som ISF har utfört på senare tid i Bagdad, Nineva- och Diyala provinserna visar på att ISF har höjt sin förmåga, bl.a. när det gäller ledning och kontroll, planering och utförande av samordnade insatser samt underrättelseinsamling. Operationerna visar dock även på ett fortsatt beroende av de amerikanska styrkorna för att nå full framgång.

Den huvudsakliga uppgiften för den irakiska polisen är att skydda allmänheten och svara för säkerheten lokalt. I takt med att säkerhetsläget blivit bättre har polisen fått större möjligheter att genomföra kriminalutredningar. Polisen är indelad i bl.a. den lokala polisen, Iraqi Police Service (IPS) och den federala paramilitära nationella polisen, National Police (NP). IPS, som svarar för den dagliga patrullverksamheten i städerna, rekryteras lokalt och personalsammansättningen speglar generellt demografin i respektive område. NP är avsedd att fungera som en brygga mellan polisen och armén med både polisiära och taktiska uppgifter. Det är framför allt företrädare för NP som har anklagats för att agera sektaristiskt och utomrättsligt. På grund av frekventa anklagelser om övergrepp och andra illegala handlingar beslutade den irakiska regeringen på hösten 2006 att reformera och omstrukturera alla NP-enheter. De nuvarande NP-enheterna består till övervägande del av shiamuslimer och många tros ha rekryterats från regeringspartiets ISCI:s milis.

Det finns alltså problem inom ISF och då särskilt inom polisen när det gäller att opartiskt och objektivt bereda alla irakier skydd. Det är ett särskilt problemområde som beskrivs vidare i avsnitt 8.

5. Säkerhetsläget

Efter Saddamregimens fall i april 2003 präglades situationen i södra och centrala Irak först av en våg av förstörelse, plundring och ren kriminalitet. De amerikanska styrkorna var för få till antalet och hade inte utbildats för att svara för ordning och säkerhet i Irak efter invasionen. Strategiska platser i oljeindustrin bevakades, men banker, regeringsbyggnader och även vapendepåer lämnades utan skydd. Bevakningen av Iraks gränser upphörde nästan helt. När sedan Bremer i maj 2003 upplöste Saddamregimens poliskår och armé anslöt troligen fler till det väpnade motstånd, som började ta form. Ett par månader senare började attacker och bombdåd bli vanliga. Dessa riktades inte bara mot de amerikanska styrkorna utan alltmer också mot civila. Dödssiffrorna var dock ännu låga jämfört med när det var som värst 2006 – 2007 med mer än 2500 våldsrelaterade civila dödsoffer vissa månader.⁶

I KRG har situationen varit en helt annan än i södra och centrala Irak. Säkerhetsläget i KRG har varit relativt stabilt redan från tiden för invasionen 2003. En mer enhetlig befolkningssammansättning, ett regionalt självstyre och någorlunda väl fungerande regionala säkerhetsstyrkor är några faktorer som förklarar skillnaderna mot läget i södra och centrala Irak.

I samband med invasionen hade stora delar av Saddam Husseins elitstyrkor och folkmilis retirerat och gått under jorden. De kom att utgöra kärnan i det väpnade motståndet, som blev alltmer omfattande i främst centrala Irak. Vid sidan av dessa Saddamlojala baathgrupper uppstod en rad militanta sunniislamistiska motståndsgupper. En terroristgrupp under ledning av jordaniern Abu Musab al-Zarqawi började använda namnet ”al-Qaida i Irak” (AQI).

Ett huvudmål för de extrema sunniarabiska islamisterna blev terrorattentat riktade mot den shiamuslimska befolkningen och dess moskéer. Syftet med dessa attentat var att undergräva den irakiska statsmakten och framkalla etnisk-sekteristiska motsättningar.

I februari 2006 genomfördes ett bombattentat som förstörde en av de viktigaste shiamoskéerna i Irak, belägen i staden Samarra. Attentatet bidrog till att utlösa en våg av etno-sekteristiskt våld och dödande i landet. I städer som Bagdad med blandad befolkningssammansättning genomfördes en omfattande etnisk rensning och uppdelning efter sekteristiska skiljelinjer. Nya shiamuslimska milisgrupper hade då bildats, som ledde den etniska rensningen, och både inom poliskåren och det shiastyrda regeringsdepartementet skapades hemliga dödspatruller.

⁶ Iraq Body Count (IBC): Documented civilian deaths from violence 2003 –2009, <http://www.iraqbodycount.org/database/>

I en analys av situationen i Irak , Exodus Irak, konstaterar Sveriges Irakambassad i februari 2007:

”Skiljelinjerna är många och komplexa. Sunniter mot shiiter, men även allt mer av inbördes strider inom den egna religiösa gruppen. Klan mot klan, familj mot familj, individ mot individ. Religion tycks i dag spela en mindre roll än klandillhörighet, makt och framför allt rädsla och hämnd som förklaringsfaktorer för våldet. Till detta kan läggas den allt större kriminaliteten som anses skörda minst lika många offer som det sekteristiska våldet. Huvudmönstret är att kvarvarande Saddam-trogna, extrema sunnigrupper, al-Qaeda-celler och utländska *jihadis* utför ofta väl uträknade terrorattacker mot den shiamuslimska civilbefolkningen, koalitionsstyrkorna och företrädare för den nya statsmakten såsom armén, polisen, politiker och tjänstemän. Endast de större bombdåden, oftast utförda av självmordsbombare, når emellertid nyhetsrubrikerna. Då handlar det om tiotals eller hundratals döda och oftast mångdubbelt fler skadade. Men det dagliga, ouppmärksammas våldet fortgår kontinuerligt. Allt ifrån granatattacker och bilbomber, till olika former av fjärrutlösta, improviserade laddningar vid vägkanterna och snabba eldöverfall mot utvalda mål. Många av dessa metoder tillämpas också av de shia-muslimska miliserna, men flera avknoppade extrema grupper gör bilden mer komplex. Miliserna använder sig ofta av hot om våld och av de ovan beskrivna dödspatrullerna som rensar kvarter och stadsdelar från dess sunni-muslimska invånare.”⁷

Vid denna tid förstärkte USA sina styrkor med ca. 30 000 man och inledde med en ny strategi omfattande operationer för att minska våldet (The Surge). Den nya strategin gick bl.a. ut på att rensa område för område på militanta extremister, att ta kontroll över områdena och att bygga upp en närvaro på plats. Antalet sekteristiska mord minskade kraftigt efter några månader. I december 2007 understeg totalsiffran för de civila dödsoffren 1000 för första gången någon månad sedan 2005. USA inledde också ett samarbete med sunniarabiska klanledare i Anbarprovinsen och senare i andra sunniområden för att motverka de militanta extremisterna, främst AQI. Samarbetet bidrog till minskningen av våldet. Lokala shejker bildade så kallade Råd för uppvaknandet, As Sahwa, vars medlemmar tidigare tillhört det väpnade motståndet. Nu torde över 100 väpnade garden med cirka 100 000 medlemmar finnas, den övervägande majoriteten sunniaraber, kallade Iraks söner, Sons of Iraq (SoI). Alla avlönades av de amerikanska styrkorna fram till november 2008. Iraks regering har därefter successivt tagit över betalningsansvaret och lovat att 20 % ska integreras i de irakiska säkerhetsstyrkorna (ISF). Den stora stötestenen är om den shialeda regeringen kommer att stå fast vid sina utfästelser.⁸

⁷ Exodus Irak, Utrikesdepartementet, 22 februari 2007.

⁸ Associated Press: Weekend Uprising Shows Iraq Tensions, 2009-04-02.
<http://www.iraqupdates.com/>

As Sahwa / SoI och ISF har samarbetat någorlunda väl i försöken att upprätthålla lugn och säkerhet i Irak. Sammanstötningar med skottväxling och dödsoffer som följd har emellertid förekommit mellan dem.⁹

Säkerhetsläget förbättrades avsevärt under 2008. En stabiliserande faktor var att Muqtada al-Sadr med sin milis Mahdi-armén utlyst vapenvila. I mars detta år genomförde de irakiska säkerhetsstyrkorna en operation i Basra för att ta kontroll över staden och oskadliggöra Mahdi-armén och andra milisgrupper. En liknande operation genomfördes i Sadr City i Bagdad. Båda dessa operationer blev framgångsrika och bidrog till att stärka Nouri al-Malikis ställning som regeringschef.

I oktober 2008 ökade antalet attacker från AQI mot kristna i Mosul, vilket resulterade i att flera tusen kristna familjer lämnade staden. Många sökte sin tillflykt till KRG. Attackerna minskade senare i samma månad efter militära insatser från ISF och amerikanska styrkor. I början av november rapporterades om att en del av de flyende familjerna hade återvänt till staden.¹⁰

De amerikanska styrkorna har successivt dragit sig tillbaka. I november 2008 hade ISF och de kurdiska styrkorna övertagit kontrollen och ansvaret för säkerheten i 10 av Iraks 18 provinser.

I en rapport efter en utredningsresa till Bagdad i november 2008 konstaterade Migrationsverket i januari 2009 bl.a. följande¹¹:

- Säkerhetsläget i Irak har förbättrats avsevärt jämfört med läget år 2006 och 2007, men det kan ännu inte betecknas som normalt. I södra Irak har det skett en kraftig stabilisering av säkerhetsläget, medan problem alltjämt finns i särskilt Bagdad-, Diyala-, Tameem- och Ninevaprovinserna. Av antalet säkerhetsincidenter i hela Irak inträffar 85-90 % i dessa områden.
- Det våld som förekommer i Irak i dag har ändrat karaktär jämfört med tidigare. Det sekteristiska våldet har nästan helt upphört. De urskillningslösa attackerna mot civilbefolkningen har blivit färre. Samtidigt har antalet attacker riktade mot irakiska myndighetsföreträdare, poliser, militärer och politiker, d.v.s. mot statsapparaten, ökat. Al Qaida Iraq är fortfarande en aktör jämte andra militanta element på både sunni- och shiasidan. Övergrepp

⁹ World Socialist Web Site: Iraqi Government Turns on Sunni "Awakening" Militias, 2009-03-30. <http://www.iraqupdates.com/index2.php/scat/21>

¹⁰ IRIN: Attacks drive thousands of Christians out of Mosul, 12 October 2008.

Christians trickling back to their homes in Mosul, 6 November 2008. www.irinnews.org/

¹¹ Rapport från utredningsresa till Bagdad, Migrationsverket, 2009-01-13. Lifos 20062

mot enskilda i form av hot, kidnappningar och mord förekommer alltjämt.

- Den irakiska armén och polisen växer alltmer i styrka och får en allt större förmåga att upprätthålla lag och ordning. Den infiltration som tidigare förekommit i stor omfattning från olika miliser har minskat. Armén och polisen kan generellt anses ha fått en ökad vilja och förmåga att skydda enskilda personer. Det finns dock kapacitetsbrister, som kan variera mellan olika platser. Människor som bor i Bagdad kan t.ex. påkalla direkt hjälp från myndigheterna om de blir attackerade eller hotade. Den misstro som fortfarande finns hos många människor mot myndigheterna kan dock göra att de väljer att inte vända sig till myndigheterna för att påkalla hjälp. Domstolsväsendet fungerar också allt bättre och kan anses vara mer oberoende än tidigare.

I februari 2009 meddelade USA:s president att det amerikanska stridsuppdraget i Irak ska avslutas den 31 augusti 2010. Ett säkerhetsavtal har också träffats mellan USA och Irak. Som ett led i detta avtal övertog ISF vid månadsskiftet juni-juli 2009 ansvaret för säkerheten i städerna, däribland Bagdad.

Som en följd av det amerikanska tillbakadragandet har antalet attentat och säkerhetsincidenter ökat. Stora bombdåd med många civila dödsoffer som följd har under sommaren skakat framför allt Bagdad och Mosul. Den 19 augusti 2009 genomfördes tre samordnade attentat i centrala Bagdad. Lastbilar med sprängmedel exploderade utanför utrikes- och finansministerierna samtidigt som granater avfyrades och träffade inne i Gröna zonen. Resultatet blev 101 döda och 560 skadade. USA-generalen Frank Helmick, som ansvarar för utbildningen av de irakiska säkerhetsstyrkorna, gav efter attentaten uttryck för sin frustration över att de irakiska soldaterna lär sig för långsamt. Att bombdåden kunde utföras var enligt honom en följd av säkerhetsmisstag och han tillade att så omfattande attentat inte har genomförts i Irak sedan 2007. Irakiska myndigheter visade dock några dagar senare upp en video på en man som sades ligga bakom attentaten. Mannen, som var polischef under Saddam Husseins tid, ska ha erkänt att han planerat bombdådet utanför finansministeriet.¹²

Den nuvarande situationen efter det amerikanska tillbakadragandet kan beskrivas så att ett potentiellt säkerhetsvakuum uppstått, som olika extremistgrupper på framför allt sunni-sidan försöker utnyttja. De bombdåd och andra attacker som utförs har främst till syfte att destabilisera den irakiska statsmakten och framkalla etniska motsättningar. I den mån attentaten inte riktas mot företrädare för irakiska myndigheter har de

¹² HD: Videoerkännande efter bombdåd i Irak, 2009-08-23. www.hd.se

DN: Hundratals dödade och sårade efter Bagdadbomber, 2009-08-19. DN: Iraksoldater frustrerar USA-general, 2009-08-21. www.dn.se

framför allt drabbat människor från den shiamuslimska befolkningsgruppen. Flera attentat har också riktats mot den kristna minoriteten och mot andra minoritetsgrupper. Antalet ”high-profile attacks”, som i Bagdad den 19 augusti 2009, har ökat.

Trots den senaste tidens händelser i Irak är säkerhetsläget relativt stabilt jämfört med tidigare år, vilket framgår av följande statistik avseende civila dödsoffer i Irak (källa Iraq Body Count)¹³.

Juli 2009: 418	Juli 2008: 584	Juli 2007: 2568
Juli 2006: 3159	Juli 2005: 1444	Juli 2004: 762
Juli 2003: 650	Augusti 2009: 537	

Den fortsatta utvecklingen är svårbedömbär. Klart är dock att de irakiska säkerhetsstyrkorna, som får understöd och utbildning av USA, alltmer ökar sin förmåga att genomföra operationer och ingripanden. Brister finns, men utvecklingen är positiv.¹⁴ På regeringens order har dessa styrkor bl.a. förstärkt säkerheten kring kyrkor och kristna samhällen.¹⁵ AQI och andra extremistgrupper i Irak är försvagade, men har fortfarande förmåga att utföra bombdåd och andra attacker, vilket potentiellt är en risk för stabiliteten och säkerheten i landet.

Av stor betydelse för den framtida utvecklingen är händelseutvecklingen i de omtvistade områdena i norra Irak. Där finns både ISF och kurdiska styrkor närvarande, samtidigt som AQI och andra extremistgrupper har sina fästen i bl.a. Mosul. Dessa områden har också en blandad befolkning med stora minoritetsgrupper. Det är till att börja med viktigt att en politisk uppgörelse nås mellan araber och kurder (centralregeringen och KRG) angående de omtvistade områdena samt att de olika extremistgrupperna bekämpas.

6. Flyktingsituationen

Bombattentatet mot Al-Askari moskén i Samarra i februari 2006, som utlöste en våg av etno-sekteristiskt våld och dödande i Irak, resulterade i kraftiga flyktingsströmmar både inom landet och ut från Irak. I takt med att säkerhetsläget blivit bättre har dessa flyktingströmmar minskat. Familjer och enskilda individer har också börjat återvända till sina hemorter.

¹³ Iraq Body Count (IBC): Documented civilian deaths from violence 2003-2009, 2009-09-01. www.iraqbodycount.org/database/

¹⁴ U.S. Department of Defense: Measuring Stability and Security in Iraq, June 2009, Report to Congress. www.defenselink.mil/home/features/Iraq_Reports/

¹⁵ IRIN: Iraq: Trenches to protect Christians, 23 July 2009. www.irinnews.org/

En uppskattning från IOM (International Organization for Migration) är att det finns 1,9 miljoner internflyktingar inne i Irak och över 2 miljoner irakiska flyktingar i grannländerna, särskilt i Syrien och Jordanien. Antalet familjer som flyttat sedan februari 2006 uppgår till ca. 270.000 eller 1,6 miljoner människor. Av alla internflyktingar i Irak kommer 63 % från Bagdad och 18 % från Diyala-provinsen. Nästan 57 % av internflyktingarna är arabiska shiamuslimer och 31 % är arabiska sunnimuslimer. Under perioden första delen av 2008 fram till i slutet av mars 2009 hade IOM identifierat ca. 50.000 familjer eller ca. 296.000 personer som återvänt till sina hemorter i Irak efter att ha varit på flykt, varav merparten var återvändande till Bagdad.¹⁶

En betydande andel av antalet flyktingar tillhör olika minoritetsgrupper. Mer än 80 % av mandéerna har blivit flyktingar och för de kristna och vissa andra etniska och religiösa grupper är motsvarande siffra nästan 60 %. En mycket liten andel av dem har återvänt hem. Dessa minoritetsgrupper har varit särskilt utsatta för attentat från militanta extremister samtidigt som de saknat egna miliser.¹⁷ Många är också hemmahörande i de omtvistade områdena i norra Irak där de inte undgår att påverkas av den pågående maktkampen.¹⁸

Många av de flyktingar som återvänder möts av förstörda eller ockuperade hem, brister i grundläggande service och små möjligheter att få arbete och försörjning. Iraks regering samarbetar med både nationella och internationella organisationer för att hjälpa de återvändande familjerna. Enligt en särskild order från premiärminister Nouri Al-Maliki den 3 augusti 2008 (Order 101) ska ingen utestängas från sin egen bostad och de som ockuperar andras hem ska åtalas enligt terroristlagstiftningen. Genom denna order tilldelas både återvändande flyktingar och bostadssockupanter vissa rättigheter. I enlighet med ordern ankommer det på de irakiska myndigheterna och säkerhetsstyrkorna att på olika sätt bistå återvändande flyktingar.

IOM rapporterar att i några isolerade fall har bristande säkerhet på hemorten och hot från militanta upprorsmän tvingat återvändande familjer att snabbt ge sig av igen. I andra fall har interflyktingar med framgång lyckats etablera sig på tillflyktsorten.

7. Aktuellt politiskt läge

Positivt i den politiska samhällsutvecklingen i Irak är att provinsvalen i januari 2009 genomfördes utan stora störningar och att de nyvalda provinsförsamlingarna har samlats och på ett fredligt sätt beslutat om olika

¹⁶ IOM Emergency needs assessments, Post February 2006 displacement in Iraq, 1 april 2009 monthly report.

¹⁷ CIGI Special Report, January 2009, Minorities in Iraq: The other Victims, Mokhtar Lamani. www.cigionline.org

¹⁸ The New York Times: Minorities Trapped in Northern Iraq's Maelstrom, August 16 2009.

utnämningar till politiska poster. Utvecklingen kan tolkas som att det i dag finns en större tilltro till det representativa politiska styrelseskicket i Irak. Bestämmelserna i konstitutionen tas också på allvar, vilket likaledes är positivt.¹⁹ Det förbättrade säkerhetsläget har tillåtit den politiska processen att fungera bättre än förut.

Det kan betecknas som i sig positivt att premiärminister Nouri Al-Maliki har stärkt sin och regeringens ställning genom bl.a. framgångsrika militära operationer i landet. Ett stärkande av statsmakten är särskilt viktigt i det läge som Irak nu befinner sig i. Å andra sidan är premiärministern och hans metoder för maktutövning ifrågasatta från olika håll; kritiker menar t.ex. att han använder de irakiska säkerhetsstyrkorna som sin egen milis.

De positiva tecknen till trots kännetecknas det aktuella politiska läget alltjämt av sektaristiska spänningar och oenighet om fördelningen av makt och resurser på lokal, regional och nationell nivå.

Motsättningarna mellan shia- och sunnimuslimer visar sig framför allt med anledning av en försenad implementering av Accountability and Justice Law samt genomförande av regeringens utfästelser mot As Sahwa / SoI angående avlöning och överföring av personer till ISF. Både shiiter och sunniter är också splittrade inbördes.

Den mest komplicerade politiska frågan att hantera är frågan om Kirkuks status och Disputed Internal Borders. Frågan diskuteras mellan företrädare för den irakiska regeringen och KRG. Artikel 140 i konstitutionen kräver en normalisering, folkräkning och folkomröstning rörande de omtvistade områdena.

En annan viktig fråga är genomförandet av parlamentsvalet i januari 2010, vilken kräver både planering, förberedelser och lagstiftningsåtgärder.

Ett antal viktiga frågor står alltså på den politiska dagordningen år 2009. Huvudfrågorna torde vara följande:

1. Integrering av "Iraks söner" i de irakiska säkerhetsstyrkorna (ISF)
2. Parlamentsvalet, som nu planeras till början av 2010
3. Konflikten araber-kurder
4. Olja och DIB; den nya lagen – ännu inte antagna - om fördelning av oljeinkomsterna
5. Lågt oljepris
6. USA:s trupptillbakadragande
7. Grannländernas inflytande
8. Kampen inom Shia-lägret
9. Kampen inom Sunni-lägret.

¹⁹ The Daily Star: Why an Iraq ruled by law is becoming more hopeful, Haider Hamoudi, July 09, 2009.

The Daily Star: Reconciliation in Iraq: taking the Constitution seriously, Chibli Mallat, July 16, 2009.

10. Kampen mellan sunni och shia

Med kampen avses närmast den politiska maktkampen. Frågorna ovan hänger ofta ihop med varandra. En överenskommelse om fördelningen av oljeinkomsterna torde underlätta ett biläggande av konflikten mellan kurder och araber, men ett lågt oljepris försvårar inte bara en sådan överenskommelse utan också insatser för att vidmakthålla det relativt goda säkerhetsläget²⁰.

8. Särskilda problemområden

Utrikesdepartementets beskrivning av läget för de mänskliga rättigheterna under år 2007 var tämligen mörk. Det svåra säkerhetsläget bedömdes inverka negativt på respekten för de mänskliga rättigheterna trots att Iraks nya konstitution garanterar flertalet av de mänskliga rättigheterna.²¹

U.S. Department of State finner i sin översyn 25 februari 2009 också många MR-problem, men ser därjämte vissa förbättringar inom området under år 2008.²²

Kidnappningar och försvinnanden kvarstod som ett svårt problem 2008, men till skillnad mot föregående år låg det i de flesta fall inte sektaristiska motiv bakom. Visserligen var individer tillhörande religiösa minoriteter ofta utsatta för kidnappning, men syftet var oftast att få ut en lösensumma.

En bättre kontroll och styrning av de irakiska säkerhetsstyrkorna har motverkat förekomsten av utomrättsligt dödande och olagliga avrättningar. Uppgifter om att polisen arresterat enskilda utan laglig grund och krävt lösensumma är numera ovanliga. De dödspatruller som tidigare opererade under Inrikesministeriet finns inte längre.²³

Statsmakten kan generellt anses ha en vilja och förmåga att ingripa för att skydda enskilda individer, men många människor i Irak saknar förtroende för myndigheterna och vågar inte vända sig dit för att söka hjälp och skydd. Hot från andra enskilda eller milisgrupper kan också vara en anledning till att enskilda inte söker myndigheternas skydd. Rättssystemet och myndighetsstrukturen i stort har också brister med dålig kapacitet och

²⁰ Wall Street Journal: the Promise, and Peril, Ahead for Iraq, 2009-04-09
<http://www.aina.org/news/2009049232235.htm>

²¹ UD: Mänskliga rättigheter i Irak 2007, 2008-03-27.
<http://ldok.migrationsverket.se:60154/sivlink/www/08032861.pdf>

²² U.S. Department of State – 2008 Human Rights Report, 2009-02-25
<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/nea/119116.htm>

²³ U.S. Department of State – 2008 Human Rights Report, 2009-02-25.

korrupta tjänstemän. Särskilt korruptionen är ett stort problem i Irak. En företeelse är att poliser och andra tjänstemän kräver pengar av enskilda rättssökande i utbyte mot hjälp. Enligt en rapport 2008 från organisationen Transparency International är Irak ett av de länder i världen som har mest omfattande korruption i den offentliga sektorn.²⁴

Den irakiska regeringen vidtar olika åtgärder för att motverka den förekommande korruptionen. Efter att Irak ratificerat FN-konventionen mot tortyr 2008 har regeringen utarbetat en nationell anti-korruptionsstrategi med syfte att åstadkomma ändrade förhållanden i enlighet med konventionen. Särskilda myndighetsorgan har fått i uppdrag att bekämpa korruptionen, även om bristande kapacitet hos dessa organ och inblandning från olika ministerier lägger hinder i vägen för ett väl fungerande arbete. Vidare utropade regeringen i april 2009 en särskild kampanj mot mutor, ”Anti-bribery campaign”, med fokus på insyn i offentlig verksamhet och ny lagstiftning.²⁵

Under 2008 rapporterade lokala och internationella MR-organisationer om tortyr och missförhållanden i Inrikes- och Försvarsministeriets arrestlokaler. Särskilt den nationella polisen, som sätts in vid incidenter den vanliga polisen inte klarar av men ändå inte är så allvarliga att de kräver arméns insats, komprometterades för sektarism, politiska partiloyaliteter, korruption, kriminalitet och MR-brott – dock i mindre utsträckning än 2007. Ministerierna började också vidta disciplinära åtgärder mot förövarna. Ett hundratal dömdes av domstol till fängelsestraff. Migrationsverket erfor under ovan nämnd utredningsresa att 22.000 poliser avskedats 2008. Vidare har en MR-kommission inrättats för att ta emot klagomål från enskilda mot regeringen och myndigheterna²⁶

Enligt konstitutionen ska domstolsväsendet vara självständigt och rättegångar vara opartiska (”fair”). Domstolarna har generellt försökt att vara självständiga, men det instabila säkerhetsläget har utgjort en försvårande och försvagande faktor. Hot mot vittnen fortsatte under 2008, och i brottmål uteblev ofta vittnen. Ett stort problem är också att många domare blivit hotade och attackerade, vilket påverkat självständigheten negativt. Enskilda domare har likväl ansetts objektiva och modiga. Åtgärder har också vidtagits under 2009 i form av ökad bevakning och förbättrat skydd av enskilda domare.²⁷

Enligt konstitutionen är islam statsreligion, men religiösa minoriteter är garanterade fullständiga religiösa rättigheter. Regeringen har också vid ett

²⁴ GP: Mest korrupta landet utsett, 2008-09-23.

²⁵ U.S. Department of Defense: Measuring Stability and Security in Iraq, June 2009, Report to Congress. www.defenselink.mil/home/features/Iraq_Reports/

²⁶ Migrationsverket: Utredningsresa till Bagdad, 2009-01-13.

²⁷ NPR: Iraqis on Slow Road to Building Judicial System, March 27 2008. www.npr.org
U.S. Department of Defense: Measuring Stability and Security in Iraq, June 2009, Report to Congress. www.defenselink.mil/home/features/Iraq_Reports/

flertal tillfällen officiellt uppmanat till tolerans och acceptering av religiösa minoriteter, samt inrättat en högnivåkommitté för bevakning av och rapportering om minoriteternas situation. Trots detta har konservativa och radikala islamistiska element fortsatt att pressa andra att iaktta deras extrema tolkning av islam. En tilltagande islamisering av det irakiska samhället och politiska livet har medfört en ökad utsatthet för vissa minoritetsgrupper och då inte bara religiösa minoriteter. Homosexuella är en särskilt utsatt grupp.

Enligt en alarmerande rapport från Human Rights Watch i augusti 2009 pågår en mordkampanj mot homosexuella i Bagdad och några andra städer som Kirkuk, Najaf och Basra.²⁸ Företeelsen beskrivs som en form av "social rensning" i samhället, vilken genomförs av främst shia-muslimska milismän. En uppskattning är att flera hundra manliga homosexuella har dödats under årets första månader. Enligt rapporten har den irakiska polisen och säkerhetsstyrkorna gjort lite för att undersöka eller stoppa dödandet. Human Rights Watch har också vittnesmål om att polisen i vissa fall varit delaktig i övergrepp av homosexuella.

Företrädare för det irakiska inrikesministeriet har bekräftat att det i år har skett en kraftig ökning av attackerna mot homosexuella män och att misstänkta shia-extremister ligger bakom, men att antalet är oklart eftersom det i de flesta fall antingen är familjemedlemmar inblandade eller att familjen föredrar att tåga i skam. En annan regeringsföreträdare har fördömt dödandet av homosexuella män och uttalat att regeringen inte tillåter någon väpnad grupp att genomföra godtyckliga avrättningar mot människor.²⁹

²⁸ Human Rights Watch: They Want Us Exterminated, August 2009. www.hrw.org

²⁹ Fox News: Gay Men Systematically Tortured and Killed in Iraq, August 17, 2009.